

SOCIETAT, ESCOLA

Joan Melià

Ja fa trenta anys que el català va recuperar l'oficialitat i el reconeixement legal de llengua pròpia, mitjançant l'aprovació de l'Estatut d'Autonomia; vint-i-set que tenim Llei de normalització lingüística, i una partida més (trenta-quatre) de la, tímida inicialment, incorporació com a assignatura a l'escola. Això vol dir que la meitat de la població nascuda a les Illes Balears ja ho ha fet després que la llengua catalana sigui present a les aules; o que el 65,5% dels illencs d'avui encara o no havia nascut o no havia complert els deu anys quan es va fer aquesta incorporació.

És lògic, per tant, que la incidència d'aquest fet ja es reflecteixi sense dubtes en la distribució dels coneixements de català. Es nota sobretot en l'increment dels coneixements escrits. Si set anys després de l'entrada a l'escola com a assignatura, l'any 1986 —segons les dades del Padró municipal—, els qui sabien llegir en català representaven el 46% de la població total de les Illes i els qui hi sabien escriure el 17%, l'any 2010 —segons l'enquesta d'IBESTAT— aquests valors

havien pujat, respectivament, fins al 71% i al 48%. La diferència pot ser més significativa referida sols als nascuts a les Balears (del 57% i 21%, el 1986, al 91% i 73%, el 2010). És més, si tenim en compte, en les dades del 2010, els nascuts a les IB menors de 37 anys (és a dir, els qui encara no havien nascut o tenien menys de 6 anys quan es va incorporar l'assignatura de català a l'escola, 1979), aquests valors passen a ser del 94,2% i el 86,3%.

Pel que fa als coneixements orals, podem veure que els valors relatius es mantenen al mateix nivell, si fa no fa, que al començament (fins i tot es poden apreciar lleugeres disminucions). L'any 1986, el 90% l'entenia i el 71% el sabia parlar; aquestes dades —segons l'enquesta del 2010— són el 85% i el 63%, la qual cosa, si no tenim en compte altres referències, duu a pensar que totes les actuacions fetes durant aquests

anys —excepte de les capacitats acadèmiques— han estat debades. Una percepció falsa, però, perquè hem de tenir en compte els canvis demogràfics que s'han produït entre els dos anys que usam de referència. La població de les Illes Balears, l'any 1986 era de 679.965 habitants i l'any 2010 havia passat a 1.106.049, la qual cosa significa un increment del 62,7% de la població inicial (en nombres absoluts, l'increment és de 426.084). Fent una projecció d'aquestes dades sobre els valors relatius de coneixements de català, podem saber que el nombre de persones que viuen a les Balears i entenen el català s'ha incrementat en 330 mil i les que el saben parlar en 220 mil (les que el saben llegir són 470 mil més i els que el saben escriure, 410 mil més). Si tenim en compte que el

creixement demogràfic s'ha produït sobretot a causa de la immigració (els residents nascuts a les Illes Balears han passat de 484.862 a 591.625: l'increment, per tant, ha estat de 106.763; una quarta part del total i, a més, encara que no en tenim dades precises, sabem que una part important d'aquests nascuts a les Balears ja són fills de població al·loctona), podem adonar-nos que la major part del creixement en catalanoparlants és degut a la incorporació de persones d'origen immigrant. Aquesta dada concorda amb el fet que el nombre de persones que vivien a Mallorca i que tenien la capacitat de parlar el català com a segona llengua, l'any 1986, suposaven el 8,5% de tots els que la sabien parlar; mentre que l'any 2010 aquesta proporció s'ha elevat fins al 44,1%: és a dir, de tots els que saben parlar en català a Mallorca, aquest tant per cent representa el nombre de persones que l'han après fora de la llar familiar; en interaccions socials, cursos per a adults i, sobretot —devem poder suposar—, a l'escola. Unes dades que mostren que l'ordenació lingüística escolar (i els efectes dels avanços en normalització en altres àrees) ha tregut efectes positius quant a la incorporació de població d'origen immigrant a la població potencialment capaç d'utilitzar el català, oralment i per escrit.

De la influència positiva de l'escola, en trobaríem altres

testimonis, com ho és, per exemple, l'evolució de l'ús del català que fan els alumnes en contestar les proves de selectivitat. L'any 1992 (el primer del qual disposam de dades) els exàmens, de matèries no lingüístiques, contestats en català suposaven el 26,9% del total; vint-i-un anys després (juny 2013) han passat al 81,1%. Aquest és, convé tenir-ho present, el percentatge d'ús del català en un context —les proves de selectivitat de la UIB— que afavoreix l'ús d'aquesta llengua; però, els condicionants de la prova, eren els mateixos quan només un de cada quatre exàmens era contestat en català. Ha esdevingut, per tant, molt més habitual que abans obtenir respostes en català en preguntar en català (com a mínim en aquests entorns acadèmics).

D'altra banda, diversos treballs d'observació de comportaments en interaccions lingüístiques demostren que, en els diversos indrets en què s'ha duit a terme, la gran majoria d'interpel·lacions en català són enteses per l'interlocutor (sigui una persona que atén el públic, en persona o per telèfon, algú interrogat pel carrer, etc.) i que, entre els qui no l'entenen, molt pocs (encara que, evidentment, sempre seran massa per a poder parlar de normalitat) són els qui reaccionen de manera desagradable o hostil —vegeu diversos treballs publicats a la revista en línia CURS del Grup de Recerca Sociolingüística de les Illes Balears (GRESIB). Per tant, sembla que les possibilitats objectives d'usar el català en les relacions interpersonals, espontànies o no, són més elevades del que realment ocorre; la percepció subjectiva, unes regles de cortesia deliberadament deformades i una persistent inseguretat, que adesiara s'encarreguen de revifar i fer-nos-en present, expliquen aquest allunyament entre el que seria possible i el que passa.

El progrés en coneixements i determinats usos, a què acabam de fer referència, s'ha produït tot i que les condicions socials i polítiques generals no l'han afavorit. D'una banda, els canvis demogràfics experimentats són prou significatius (l'any 1986 els residents nascuts fora del territori lingüístic català ja representaven el 24,2% de la població de les Balears, però encara lluny del 40,6% actual), unes proporcions que són més que suficients per a sacsejar qualsevol comunitat lingüística, fins i tot les més estables i sobiranes, i per a obligar-les a adoptar mesures extraordinàries per a preservar el seu futur. En canvi, en el nostre cas, s'ha produït en una societat ja prou malmenada pels precedents polítics i per l'ordenació legal vigent, en la qual, a part de

l'escola i alguns altres factors de menor abast i regularitat, no han facilitat gaire el contacte amb el català ni han incentivat a fer-ne ús (tant pels hàbits de comportament dels autòctons en relacionar-se amb els nous, com pels sistemes d'acollida i la relació que l'Administració hi aplicava).

D'altra banda, el poder polític, en general, no ha estat favorable a establir un marc adequat per al manteniment del català amb les funcions, prestigi social i ús que li correspondria com a llengua pròpia i com a projecte d'estructuració i cohesió socials. Tant els qui han regit les institucions d'àmbit estatal (que s'han desentès totalment de la tasca que els encomana l'article 3 de la Constitució, pel que fa a les "altres llengües espanyoles"), com, majoritàriament, els qui han controlat els

los-hi, com si han estat el factor que ha activat que les institucions —a contracor o amb complicitat— hagin anat construint un marc legal despenalitzador, en primer lloc, de l'ús del català, adesiara incentivador i, en alguns casos, de coneixements preceptius. Aquests sectors han estat principalment efectius en el món educatiu. Tots els progressos del sistema educatiu —pel que fa al model lingüístic però també en molts altres aspectes— que s'han produït durant aquest període de democràcia, cada cop més aparent que real, ha estat gràcies a l'empenta o a la disposició favorable del col·lectiu docent, de les organitzacions de pares i del moviment sindicalista majoritari; tant en els llocs de feina pròpiament, com en els comportaments quotidians. I aquests avanços, més que de la victòria, són

organismes autonòmics. Quan menys es podia deixar d'intervenir sobre els processos de canvi lingüístic, l'actitud ha estat renunciar-hi o fer actuacions a favor parcials i poc decidides, si no és que n'han actuat decididament a la contra, com va començar a passar durant la legislatura 2003-2007 i, amb especial virulència, a partir del canvi de govern del 2011.

En gran part, els aspectes positius que es poden observar revisant què ha passat durant aquests anys, s'han d'atribuir a la tenacitat dels sectors més compromesos amb la preservació i foment de la nostra cultura i llengua; tant si les seves actuacions han servit per a contagiar col·lectius i persones particulars de les seves iniciatives i involucrar-

producte del convenciment que dona la força dels arguments, l'evidència dels resultats del model d'escola que defensen i el compromís permanent de superar tots els entrebancs que els posen principalment els qui haurien de donar-los més suport. Aquest convenciment és l'explicació del fracàs dels responsables polítics, quan, amb la matriculació del curs que acaba, volien usar els pares, i la falsa tria de llengua, per a dinamitar el model d'escola conjuntiva.

Un col·lectiu docent que ara és maltractat pels seus responsables polítics, que l'ignoren a l'hora de destruir el model educatiu que, perquè té ben present el caràcter holístic de l'escola —interdependent amb l'entorn—, ha estat l'origen de la majoria d'avanços que s'han produït en matèria lingüística, en la capacitat de la

majoria dels infants en l'ús de les dues llengües i, per tant, en l'increment de la seva llibertat. Uns responsables polítics que anteposen objectius electoralistes —de benefici directe del partit— al seny i al saber fer de la majoria dels ensenyants, al sentit comú de tots els que saben alguna cosa d'escola, a les dades que les mateixes institucions recullen en els seus estudis, i a l'experiència de tots (alumnes, pares i professors) que s'ha anat acumulant durant aquests anys.

Les mesures regressives que impulsen no són exclusives de les Balears, sinó, que localitzades, s'apliquen a tots els indrets de l'Estat en què la llengua pròpia no és el castellà i hi ha (o hi ha hagut) actuacions favorables a la seva llengua que, amb més o menys intensitat, han tingut repercussió (encara que, en molts de casos, no sigui més que un alentiment del procés de substitució). En el nostre cas, la supressió del requisit del català per a accedir a llocs de feina públics, la reducció de mitjans de comunicació en català i la degradació dels que sobreviuen, l'allunyament de projectes de col·laboració amb les institucions dels altres territoris de parla catalana, l'impuls a la provincianització funcional de la llengua i al rebuig de les solucions comunes, la reducció de la presència del català com a llengua vehicular de l'escola..., contràriament a les consignes que repeteixen, no aconseguiran més que reduir la llibertat dels ciutadans a fer servir la llengua oficial que desitgin (en detriment sobretot del dret dels qui vulguin usar el català), minvar l'agilitat i efectivitat del funcionament de l'Administració i els serveis públics, condemnar encara més al monolingüisme efectiu una part considerable dels escolars...

Conseqüències d'aquesta política que, segurament, a part de servir-se'n com a cortina de fum de les coses que els interessa amagar, és el que realment, com a mínim una part d'ells, desitgen.

Però la nostra societat, i en especial en aquest cas la comunitat educativa —amb els docents al capdavant, com quasi sempre—, ha de ser capaç de guanyar la batalla a favor de l'escola integradora i eficaç que necessitam. La principal força està en la seguretat que donen l'experiència i els resultats de tots aquests anys d'aplicació d'un model lingüístic compartit, pensat per a satisfer les necessitats dels infants i del comú de la societat, obert i capacitat per a la millora i l'adequació constants als canvis que es produeixen. Potser per això el volen destruir.